

ביאורים

המצוות הן לא המצאה של התורה. הטבע האנושי מחייב שיהיו לכל אדם ולכל חברה, מצוות משלה. החופש וההפקרות לעשות ככל העולה על רוחך, נשמעים יפה בתיאוריה, אבל בלתי אפשריים בעולם המעשה. גם אם האדם הפרטי רוצה לחיות בלי גבולות, החברה חייבת לסדר לעצמה כללים כדי להתקיים. כל השאלה היא מי קובע ומגדיר את המצוות, איזו מערכת מצוות נקבעת ואיזה סוג של תועלת הם מביאים.

לולא התורה, המצוות נקבעות על ידי בני האדם: או באופן טבעי על ידי הבנה שהן הכרחיות; או באופן רשמי על ידי חקיקת חוקים, תחום השייך למנהיגי הצבור. המצוות הללו נועדו לסדר את חיי העולם הזה באופן בו נוכל להפיק מהם את המירב ולהתנהל בלא הפרעות. בני האדם לא יפריעו ויזיקו זה לזה, והם ידעו כיצד להסתדר ביניהם במקרים של ויכוחים, חילוקי דעות והתנגשויות בין טובת הפרט לטובת הכלל וכדומה. הן גם מנסות להגדיר את המוסר, ולהורות כיצד ראוי ונכון להתנהג. למצוות הללו אין תוכן קבוע וחד משמעי, אלא הן משתנות לפי צורך המקום והשעה.

התורה לא חידשה את מושג ה'מצוות', אלא שכללה אותו. התורה מעניקה למצוות מימד אלוהי נצחי. היא מוסרת לנו את רצון ה', המוסר המוחלט, דרך המצוות הרבות שהיא מנחילה לנו. אין כאן שיקול דעת אנושי כיצד לנהוג, אלא הכרת האמת כפי שהיא. יוצר האדם מגלה לנו את הדרך המתאימה ביותר עבור האדם, כדי להביא אותו אל שלמותו. השלמות הזו מקיפה את חיי האדם מתחילה ועד סוף. היא מדריכה כל אחד באופן אישי וגם דואגת להסדרת חיי חברה תקינים. היא מכבדת ומעריכה את העולם הזה, אבל מנצלת את האנרגיות הטמונות בו להתעלות רוחנית. היא רואה כמכלול אחד את הקדושה והטבע, הפרט והכלל, וסוללת את הדרך בכל תחום מתוך ראייה רחבה.

הרחבות

• חוקי החברה והשראת שכינה

כדי שיתקנו הקבוץ המדיני באופן נאות ושלם, עד שלא יטרידם רע סדור קבוציהם מהשיג ההצלחה האמתית. רבי יוסף אלבו מסביר שהדת האלוהית עוסקת בסדרי החברה, על מנת שבעיות הקשורות בה לא יפריעו להשגת המדרגות הרוחניות.

בדרך דומה מסביר הר"ן שהדרכות התורה ביחס לסדרי החברה מכוונות לא רק לצורך תקנת החברה, אלא גם לכך שהשכינה תשרה עלינו ונזכה לקרבת אלוהים: "ואני מבאר עוד ואומר, שכמו שנתייחדה תורתנו מבין נימוסי האומות במצוות וחוקים (ש)אין עניינם תיקון מדיני כלל (בתורה ישנן מצוות שאינן עוסקות כלל בתיקון החברה), אבל (אלא) הנמשך מהם הוא חול העניין ההוא (השראת השפע האלוהי - השכינה) באומתנו והידבקו בנו (תכליתן של מצוות אלו היא לזכות על ידן לקרבת אלוהים)... וזה שנתייחדה בו תורתנו מנימוסי האומות, שאין עליהם עסק בזה כלל, כי אם בתיקון עניין קיבוצם (משפטי האומות כלל לא עוסקים בהשגת קרבת אלוהים אלא רק בסדרי החברה). ולפיכך אני סובר וראוי שייאמן בו, שכמו שהחוקים שאין להם מבוא כלל בתיקון הסידור והם סיבה עצמית קרובה לחול עליהם השפע האלוהי, כן משפטי התורה (המצוות בתורה העוסקות בסדרי החברתיים) יש להם בזה (בהשגת קרבת אלוהים) מבוא גדול (שייכות גדולה), וכאילו הם משותפים בין סיבת חול העניין ההוא באומתנו ותיקון עניין קיבוצנו. ואפשר שהם פונים יותר אל העניין אשר הוא יותר נשגב במעלה (השראת השכינה) ממה שהם פונים לתיקון קיבוצנו" (דרשות הר"ן, הדרוש האחד עשר).

פרק שביעי

שם "דת" יפל על כל הישרה^ו או הנהגה שתכלל קבוץ רב מן האנשים - הן שתהיה כוללת צוויים רבים, כמו: "כל-ידעי דת ודין" [אסתר א, יג], או צווי אחד, כמו: "ותנתן דת בששון" [שם ט, יד], והן שתהיה אלהית, כמו: "מימינו אש דת למו" [דברים לג, ב], או נמוסית^ו - "כדת-מדי ופרס" [דניאל ו, ט ו-יג].

והדת על שלשה פנים: אם טבעית, ואם נמוסית, ואם אלהית. והטבעית - היא שנה בכל אדם ובכל זמן ובכל מקום. והנמוסית - היא מה שתסדר מחכם או חכמים, לפי המקום ולפי הזמן, וכפי טבע המנהגים בה, פדתות והחקים אשר סדרו בקצת מדינות, בין עובדי עבודה-זרה או עובדי האל, מצד-הסדור השכלי אשר יחייבו השכל האנושי מבלי הערה^ו אלהית. והאלהית - היא מה שתסדר מה' על-ידי נביא, כמו אדם או נח, וכמו ההנהגה והדת שהיה אברהם מלמד ומרגיל האנשים לעבד ה' והיה מל אותם במצות ה'; או מה שתסדר מה' על-ידי שליח שלוח ממנו להנתן דת על-ידי - כתורת משה.

וכונת הדת הטבעית - להרחיק העול ולקרוב הישר, כדי שיתרחקו האנשים מן הגנבה והגזלה והרציחה, באופן שתעמד ותתקיים החברה בין האנשים ויהיה כל אחד מנצל מכף מעול וחומץ^ו. וכונת הדת הנמוסית היא להרחיק המגנה ולקרוב הנאה, כדי שיתרחקו האנשים מן הגנות, כפי המפרסם; ובזה תעדיף על הטבעית, כי הנמוסית גם-כן תתקן הנהגת האנשים ותסדר עניניהם באופן נאות אל שיתקן הקבוץ המדיני^ו, פטבעית. וכונת האלהית היא להישרי האנשים אל השגת ההצלחה האמתית, שהיא הצלחת הנפש וההנשאות הנצחי, ותרצה להם הדרכים שילכו בהגעתה. ותודיע להם הטוב האמתי, כדי שישתדלו בהשגתו. ותודיע להם גם-כן הרע האמתי, כדי שישמרו ממנו. ותרגיל אותם על עזיבת ההצלחות המדמות^ו, עד שלא יתאוו אותן ולא יצטערו בהפקדון^ו. והיא גם-כן תניח דרכי הישר, כדי שיתקן הקבוץ המדיני באופן נאות ושלם, עד שלא יטרידם^ו רע סדור קבוציהם מהשיג ההצלחה האמתית^ו, ולא יעיקם מלהשתדל בהשגת ההצלחה והתכלית האחרון^ו למין האנושי, אשר אל-זה הוא מגמות הדת האלהית, ובזה תעדיף על הנמוסית.

פירוש המילה "דת"

שלוש פנים לדת

מטרת הדתות

הישרה - הכוונה, הוראה. **נמוסית** - חוקים אנושיים שהנהיגו בני אדם. **הערה** - הדרכה, ציווי. **וכונת** - מטרת. **וחומץ** - גולן. **המדיני** - החברתי. **ההצלחות המדמות** - כדוגמת ההצלחה החומרית בעולם הזה. **בהפקדון** - בחסרונום. **יטרידם** - יפריע להם. **והתכלית האחרון** - שיא השלימות, המטרה.